

Marek Stokłosa

Ogólnopolska Konferencja Naukowa "Współczesne przyczyny i procedury wydalania duchownych"

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 54/3-4, 419-431

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA *WSPÓŁCZESNE PRZYCZYNY I PROCEDURY WYDALANIA DUCHOWNYCH*

Dnia 18 maja 2011 w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa pt. *Współczesne przyczyny i procedury wydalania duchownych*, której organizatorem był Wydział Prawa Kanonicznego wspomnianego Uniwersytetu.

W imieniu organizatorów uczestników konferencji powitał Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego ks. prof. dr hab. Józef Wroceński, który w swoim wystąpieniu wskazał na aktualność i złożoność problematyki wydalania duchownych ze stanu duchownego. Zagadnienie to nie jest nowe i ma bogatą historię w prawie kanonicznym. Mimo iż Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku określił w sposób jasny przyczyny i procedurę stosowania tej kary kanonicznej wobec duchownych, to jednak – jak zauważył Ksiądz Dziekan – po jego promulgacji pojawiły się nowe zjawiska w życiu społecznym Kościoła, które wymusiły na prawodawcy określenie nowych norm. Są one jednak – nawet wśród kanonistów – nie do końca znane, a także ich interpretacja nastęrcza wiele trudności. Stąd też zrodził się na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW pomysł zorganizowania konferencji naukowej, która przybliżyłaby kanonistom współczesną problematykę przeniesienia duchownych do stanu świeckiego.

Ksiądz Dziekan wyraził radość z obecności tylu znakomitych Gości. Serdecznie powitał Jego Ekscelencję ks. bp. dr Artura Mizińskiego z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, któremu podziękował za prowadzenie pierwszej sesji konferencji w zastępstwie nieobecnego z powodu choroby ks. prof. dr hab. Józefa Krzywdy (UPJP II). Ksiądz dziekan powitał też Prorektora UKSW ks. prof. dr hab. Jana Przybyłowskiego, reprezentującego Jego Magnificencję ks. prof. dr hab. Henryka Skorowskiego, a także prelegentów konferencji: ks. infulata dr Krzysztofa Nykła – pracownika Kongregacji Nauki Wiary, o. dr Waldemara Barszcza – pracownika Kongregacji Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, o. prof. dr hab. Zbigniewa Suheckiego z Papieskiego Wydziału Teologicznego Seraphicum (Rzym), ks. prof. dr hab. Ambrożego Skorupę z KUL-u oraz o. prof. dr hab. Wiesława Kiwiora z UKSW. Gośćmi konferencji byli także pracownicy naukowii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II – ks. prof. dr hab. Mirosław Sitarz – przewodniczący drugiej sesji konferencji; Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II

w Krakowie – ks. prof. dr hab. Piotr Majer; Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu – ks. prof. dr hab. Wiesław Wenz, Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego – ks. prof. dr hab. Andrzej Pastwa. Szczególne słowa powitania Ks. Dziekan skierował do przedstawicieli władz różnych instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego: wikariusza Zgromadzenia Księży Sercanów ks. dr Dariusza Salomona; oficjałów sądów, pracowników kurii diecezjalnych, wykładowców seminariów diecezjalnych i zakonnych w osobach ks. infułata dr Józefa Wójcika oraz o. dr Gabriela Bartoszewskiego. W sposób szczególnie Ksiądz Dziekan powitał wykładowców Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, a także studentów. Na zakończenie swego powitania życzył wszystkim uczestnikom owocnego spotkania i miłego pobytu w UKSW.

W imieniu Jego Magnificencji ks. prof. dr hab. Henryka Skorowskiego, Rektora UKSW oraz kolegium rektorskiego – Prorektor UKSW ks. prof. dr hab. Jan Przybyłowski powitał wszystkich uczestników konferencji oraz dokonał uroczystego jej otwarcia. W przemówieniu zaznaczył, że tematy konferencji dotyczą bolesnego tematu w Kościele, jakim jest wydalenie ze stanu duchownego. Współcześnie doświadczamy tej problematyki także w kontekście wybiórczego podejścia do stanu kapłańskiego, gdyż wydobywa się w społecznym przekazie tylko to, co może Kościół najbardziej zaboląć, a mianowicie niewierność złożonym przyrzeczeniom kapłańskim czy ślubom zakonnym. Pomija się przy tym to, że fakt niewierności w zachowaniu szóstego przykazania Dekalogu dotyczy także innych środowisk społecznych. Trzeba jednak – jak pokreślił Ksiądz Prorektor – w samym Kościele, idąc za wskazaniami Benedykta XVI zastanowić się nad sposobem wprowadzenia pewnego ładu prawnego, który nie tylko pozwoli rozwiązywać pojawiające się problemy od strony kanonicznej, ale także będzie ukierunkowany na współpracę z prawem cywilnym. Ten brak otwarcia się na prawo cywilne mógł być jedną z przyczyn niewłaściwego rozwiązywania pojawiających się problemów. W dalszej części wystąpienia Ksiądz Prorektor zwrócił uwagę na pastoralny problem, jakim jest brak zainteresowania się Kościoła byłymi duchownymi. W większości przypadków, po odejściu z kapłaństwa, są oni pozostawieni samym sobie. Jest to palący problem, gdyż dość często są oni wykorzystywani przez różne środowiska w walce z Kościołem.

W ostatniej części przemówienia Ksiądz Prorektor wyraził ogromną radość z faktu zorganizowania przez Wydział Prawa Kanonicznego konferencji, która pozwoli naświetlić ten trudny i bolesny problem współczesnego Kościoła od strony naukowej. Ponadto na ręce Księdza Dziekana prof. dr hab. Józefa Wrocńskiego wyraził wdzięczność władzom Wydziału za jego prowadzenie, za dbałość o jego rozwój, a przede wszystkim za troskę o to by marka Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW była znana nie tylko w Polsce, ale także za granicą. W tym miejscu odniósł się do

XIV Międzynarodowego Kongresu Prawa Kanonicznego, którego trudów organizacji w dniach 14-18 września podjął się Wydział. Dokonując otwarcia konferencji, Ksiądz Prorektor życzył wszystkim uczestnikom owocnych obrad nad zgłębianiem współczesnych przyczyn i procedur wydalania duchownych. Wyraził nadzieję, że problematyka spotkania przyczyni się do dalszego rozwoju dyscypliny kanonicznej i ubogaci miły pobyt w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Następnie Dziekan Wydziału – ks. prof. dr hab. Józef Wroceński – poprosił ks. bp dr Artura Mizińskiego, biskupa pomocniczego archidiecezji lubelskiej i pracownika naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, o przewodniczenie i ukonstytuowanie prezydium pierwszej sesji konferencji. Po oficjalnym rozpoczęciu, przewodniczący pierwszej sesji zaprosił do stołu prezydialnego prelegentów: ks. infułata dr Krzysztofa Nykła, pracownika Kongregacji Nauki Wiary (Watykan); o. dr Waldemara Barszcza, pracownika Kongregacji Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego (Watykan) oraz o. prof. dr hab. Zbigniewa Sucheckiego z Papieskiego Wydziału Teologicznego *Seraphicum* (Rzym).

Pierwszy referat pt. *Przyczyny i procedura wydalania duchownych według norm i praktyki Kongregacji Nauki Wiary* wygłosił ks. dr Krzysztof Nykiel, który – w kontekście popełnienia ciężkich przestępstw zarezerwowanych wspomnianej dykasterii Kurii Rzymskiej – przybliżył zagadnienie przenoszenia duchownych do stanu świeckiego. Przypomnił na wstępie art. 52 Konstytucji Apostolskiej *Pastor Bonus* o reformie Kurii Rzymskiej z 28 czerwca 1988 roku, który rezerwuje Kongregacji Nauki Wiary kompetencje wymierzania kar kościelnych tym wiernym, którzy popełnili ciężkie przestępstwo przeciwko wierze albo czystości obyczajów lub w sprawowaniu sakramentów. Jednak postanowienie Konstytucji Apostolskiej w omawianym zakresie wymagało dalszego opracowania i wydania przepisów szczegółowych, dostosowanych do norm nowych Kodeksów kanonicznych. Stąd też papież Jan Paweł II, mając na uwadze troskę Kościoła w zakresie ochrony świętości sakramentów Eucharystii i Pokuty oraz zachowania czystości obyczajów w materii szóstego przykazania Dekalogu, promulgował 30 kwietnia 2001 roku Listem Apostolskim motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* normy definiujące *delicta graviora* zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary oraz określające procedurę postępowania, zmierzającego do wymierzenia przestępcy odpowiednich kar kanonicznych. Jednak po dziesięciu latach od ogłoszenia wspomnianego wyżej listu został opublikowany nowy tekst *Normae de gravioribus delictis*, zatwierdzony 21 maja 2010 roku przez papieża Benedykta XVI. Nie zastępuje on tekstu promulgowanego przez Jana Pawła II, lecz go w jakimś sensie uzupełnia. Wprowadzone modyfikacje uwzględniają przede wszystkim doświadczenie Kościoła, zarówno w stosowaniu już istniejących norm, jak i w zmierzeniu się ze współczesną rzeczywistością nowych problemów moralnych i dyscyplinarnych.

nych. Ponadto nowy tekst integruje kompetencje przyznane Kongregacji Nauki Wiary już po publikacji motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* przez papieża Jana Pawła II, które to po jego śmierci zostały potwierdzone przez Benedykta XVI.

W drugiej części referatu Prelegent przybliżył uczestnikom konferencji ciężkie przestępstwa zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary, będące podstawą wszczęcia procesu wydalenia duchownego ze stanu duchownego. Zwrócił przede wszystkim uwagę na nowe przestępstwa, które nie zostały zdefiniowane w KPK/83. Są to: konsekracja w celu świętokradczym jednej tylko postaci albo obu podczas sprawowania Eucharystii lub poza nią; nagrywanie przez duchownego za pomocą jakiegokolwiek urządzenia technicznego albo rozpowszechnianie w złych zamiarach w środkach społecznego przekazu treści spowiedzi sakramentalnej; usiłowanie udzielenia sakramentu święceń kobiecie; przestępstwo przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, popełnione przez duchownego z osobą nieletnią poniżej osiemnastego roku życia czy z osobą, która trwale jest niezdolna posługiwać się rozumem; nabywanie albo przechowywanie, lub też rozpowszechnianie w jakikolwiek sposób i za pomocą jakiegokolwiek urządzenia w celach lubieżnych materiałów pornograficznych, przedstawiających nieletnich poniżej czternastego roku życia.

W ostatniej części referatu Prelegent nakreślił *modus procedendi* w przypadku popełnienia przestępstwa zarezerwowanego do rozpatrywania Kongregacji Nauki Wiary. Dochodzenie wstępne rozpoczyna kompetentny ordynariusz. Przedmiotem takiego dochodzenia jest zebranie materiału dowodowego dotyczącego oskarżenia. W razie stwierdzenia prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa ordynariusz jest zobowiązany powiadomić o nim Kongregację Nauki Wiary, która po zbadaniu sprawy określi dalszy sposób postępowania. W przypadku podjęcia decyzji o wszczęciu postępowania zmierzającego do wymierzenia przestępcy kary wydalenia ze stanu duchownego, jego osądzenie powinno być przeprowadzone w procesie sądowym. Niemniej jednak Kongregacja, mając na względzie zachowanie dobra publicznego Kościoła – łącznie z dobrem osoby oskarżonej, może zdecydować o wymierzeniu kary wydalenia ze stanu duchownego na drodze postępowania pozasądowego. Decyzja o wymierzeniu wspomnianej kary dekretem należy wyłącznie do Kongregacji. Ponadto wspomniana dykasteria w najcięższych przypadkach oraz gdy wina oskarżonego jest poza wszelką wątpliwością, może zdecydować o przedłożeniu sprawy bezpośrednio Ojcu Świętemu. W tym przypadku papieska decyzja o wydaleniu ze stanu duchownego, połączona z dyspensą od zachowania celibatu, jest niepodważalna.

Drugi referat zatytułowany: *Przyczyny i procedura przeniesienia duchownych do stanu świeckiego na podstawie uprawnień Kongregacji ds. Duchowieństwa* wygłosił o. dr Waldemar Barszcz. Przedstawił on uczestnikom konferencji uprawnienia, udzielone przez Benedykta XVI Kongregacji ds. Duchowieństwa w zakresie przenoszenia

do stanu świeckiego i zwolnienia z celibatu niektórych duchownych, którzy porzucili swą posługę i nie przestrzegają istotnych obowiązków, wynikających z przyjętego sakramentu święceń. O nowych uprawnieniach Kongregacja ds. Duchowieństwa poinformowała w liście okólnym z 18 kwietnia 2009 roku, adresowanym do wszystkich biskupów świata oraz w liście okólnym z 17 marca 2010 roku. W tym ostatnim liście, skierowanym do wszystkich ordynariuszy, podano normy, które należy zachować przy przenoszeniu duchownego do stanu świeckiego na postawie uprawnień udzielonych wspomnianej Kongregacji.

Pierwsze specjalne uprawnienie dotyczy tych duchownych, którzy usiłowali zawrzeć małżeństwo, choćby tylko cywilne i, pomimo upomnienia, prowadzą nadal życie niegodziwe i gorszące (kan. 1394 §1 KPK/83), a także duchownych trwających w innym zewnętrznym grzechu ciężkim przeciwko szóstemu przykazaniu, wywołującym zgorszenie (kan. 1395 KPK/83). Drugie uprawnienie ma zastosowanie do tych duchownych, którzy w myśl kan. 1399 KPK/83, dopuścili się zewnętrznego naruszenia prawa Bożego lub kanonicznego, a ich ukaranie sprawiedliwą karą – nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego – staje się konieczne z racji ciężkości wykroczenia oraz w celu uniknięcia poważnego zgorszenia wiernych. Trzecie uprawnienie umożliwia przeniesienie do stanu świeckiego i zwolnienie z obowiązku zachowania celibatu duchownych, którzy z własnej woli porzucili posługę i nie sprawują jej od ponad pięciu nieprzerwanych lat. Prelegent zaznaczył, że uprawnienia nie obejmują spraw dotyczących molestowania seksualnego nieletnich przez duchownych, które nadal pozostają w kompetencji Kongregacji Nauki Wiary. Wyjaśnił także, że wprowadzenie szybszych procedur administracyjnych wynika z nowych sytuacji, których nie przewidziano w KPK/83. Prawodawstwo kodeksowe nie przewiduje wydalenia duchownego dekretem administracyjnym. Duchowny, który porzucił kapłaństwo i zaniechał obowiązków duszpasterski czy dopuścił się popełnienia poważnego przestępstwa mógł z własnej inicjatywy poprosić o dyspensę celibatu, której konsekwencją było przeniesienie do stanu świeckiego. Takich kroków nie mógł podjąć ordynariusz, który – jeśli nie było przesłanek do przeprowadzenia procesu karnego – był zdany wyłącznie na inicjatywę duchownego. Jak podkreślił Prelegent, zaistniała w tych okolicznościach sytuacja pewnego zawieszenia, gdyż w wielu duchownych, którzy porzucili posługę nie tylko przez zawarcie cywilnych związków małżeńskich, nie czyniło żadnych formalnych kroków, by uregulować swą sytuację w Kościele. Stąd też na mocy uprawnień udzielonych Kongregacji ds. Duchowieństwa przez Benedykta XVI pojawiła się możliwość przejścia inicjatywy przez Ordynariusza inkardynacji duchownego ze względu na dobro Kościoła i samego duchownego, który porzucił wykonywanie posługi kapłańskiej. Jednak procedura administracyjnego przeniesienia duchownego do stanu świeckiego – jak podkreślił Prelegent – nie zastępuje kodeksowych norm definiujących sposoby

utruty stanu duchownego. Są one nadal aktualne i nie zostały w żaden sposób zmodyfikowane przez uprawnienia udzielone Kongregacji. Warunkują w pewnym sensie wdrożenie procedury wydalenia duchownego mocą dekretu administracyjnego. Przeniesienie bowiem osoby duchownej do stanu świeckiego przy zastosowaniu jakiegokolwiek uprawnienia udzielonego Kongregacji ds. Duchowieństwa, może nastąpić tylko wtedy, gdy występują poważne trudności w przeprowadzeniu procesu sądowego zmierzającego do wymierzenia kary wydalenia ze stanu duchownego, bądź też przeprowadzenia odpowiedniego postępowania w celu otrzymania reskryptu Stolicy Apostolskiej, połączonego z papieską dyspensą od zachowania celibatu. Kongregacja rezerwuje sobie w każdym przypadku prawo oceny przedstawionych trudności, które – zdaniem ordynariusza – nie pozwalają na przeprowadzenie zwyczajnych kodeksowych procedur powodujących utratę duchownego, a tym samym wyrażenie zgody na zastosowanie uprawnienia, właściwego do przypadku jej przedstawionego.

Kongregacja posiada kompetencje przenoszenia do stanu świeckiego nie tylko duchownych przynależących do kleru diecezjalnego, ale także tych inkardynowanych do instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego. W tym ostatnim przypadku są to tak duchowni aktualnie przynależący do jakiegoś instytutu czy stowarzyszenia, jak i ci, którzy utracili status tej inkorporacji przez prawne wydalenie. Prelegent zaznaczył, że zgodnie z przyjętą praktyką, Kongregacja zanim zezwoli na zastosowanie uprawnień w stosunku do duchownych, którzy nie utracili statusu członkostwa, oczekuje najpierw decyzji ich prawnego wydalenia z instytutu czy stowarzyszenia. Ponadto podkreślił, że właściwym ordynariuszem kompetentnym do przeprowadzenia na szczeblu lokalnym procedury przeniesienia duchownych do stanu świeckiego na podstawie uprawnienia, jest ordynariusz tego instytutu, do którego ostatnio przynależał wydalony duchowny. Takie jest stanowisko Stolicy Apostolskiej, bazujące na rozróżnieniu faktu inkorporacji od inkardynacji. Prawne wydalenie bowiem nie powoduje skutku utraty inkardynacji, lecz tylko inkorporacji.

Znaczna część referatu o. dr Waldemara Barszcza została poświęcona omówieniu norm szczegółowych poszczególnych uprawnień. Zostały one określone w liście okólnym Kongregacji do Ordynariuszy z 17 marca 2010 roku.

Trzeci referat na temat: *Wydalanie duchownych na podstawie kanonicznego procesu karnego*, wygłosił o. prof. dr hab. Zbigniew Suchecki, który ukazał złożoność problematyki tej formy utraty przynależności do stanu duchownego na podstawie wyroku sądowego, wymierzonego przez trybunał kolegiałny. Wydalenie to jest konsekwencją popełnienia przez duchownego ciężkiego przestępstwa, określonego ustawą powszechną, a nie partykularną. Ponadto KPK/83 nie dopuszcza możliwości wydalenia drogą administracyjną, gdyż kara ta jest wymierzana przestępcy na stałe. Nadto utrata stanu duchownego na podstawie wyroku sądowego nie uwalnia od obowiązku

zachowania celibatu. Udzielenie dyspensy od tego obowiązku jest zarezerwowane papieżowi. Możliwość wydalenia ze stanu duchownego mocą dekretu administracyjnego została wprowadzona przez późniejsze ustawy specjalne i może być zastosowana wówczas, kiedy istnieje niemożliwość przeprowadzenia procesu karnego, a także wymaga tego dobro Kościoła i samego duchownego. Stąd też autor referatu omówił od strony normatywnej przebieg procesu karnego zmierzającego do wydania wyroku pozbawiającego przestępcę przynależności do stanu duchownego. Omówił warunki wszczęcia procesu karnego i ukazał rolę, zadania i obowiązki rzecznika sprawiedliwości w sprawach karnych.

Po wygłoszeniu referatu przez o. prof. dr hab. Zbigniewa Suheckiego rozpoczęła się dyskusja nad zagadnieniami przedstawionymi w trzech referatach pierwszej sesji konferencji. Poruszono w niej zagadnienie retroaktywności – czyli działania wstecz – norm dotyczących przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary. Konkretnie czy są kwalifikowane jako przestępstwa nadużycia seksualne popełnione przez duchownych, przed wejściem w życie norm motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, z osobą nieletnią między szesnastym a osiemnastym rokiem życia? W odpowiedzi ks. dr Krzysztof Nykiel wyjaśnił, że duchowny w tym przypadku nie popełnił przestępstwa, co oznacza, że nie można wobec duchownego wszcząć postępowania dyscyplinarnego. Niemniej jednak ze względu na ciężar tego czynu, oraz mając na uwadze ochronę dobra wspólnego Kościoła, ordynariusz powinien podjąć wobec duchownego jakąś decyzję natury dyscyplinarnej w celu naprawienia ewentualnego zgorzenia oraz zadośćuczynienia wyrządzonej krzywdy. Kolejne zagadnienie poruszone w dyskusji, a związane z retroaktywnością, dotyczyło możliwości uchylenia przedawnienia co do wniesienia skargi o popełnienie przestępstwa zarezerwowanego Kongregacji Nauki Wiary. Uchylenie przedawnienia w sprawach ciężkich nadużyć seksualnych popełnionych przez duchownych, które nie były kwalifikowane w przeszłości jako przestępstwa, daje ordynariuszowi wyłącznie możliwość podjęcia rozstrzygnięć natury dyscyplinarnej, której celem będzie zadośćuczynienie, naprawienie wyrządzonych krzywd oraz ochrona na przyszłość dobrego imienia Kościoła. Uchylenie przedawnienia w tym przypadku nie upoważnia ordynariusza do wszczęcia postępowania karnego w celu wydalenia sprawcy nadużycia seksualnego ze stanu duchownego. Inny temat podjęty w dyskusji dotyczył obowiązku powiadomienia Kongregacji o fakcie popełnienia przestępstwa. Powiadomienie to ma miejsce wówczas, gdy w wyniku wstępnego dochodzenia informacja o popełnieniu przestępstwa okazała się wiarygodna. Jeśli tej wiarygodności brak wówczas ordynariusz nie ma obowiązku powiadomienia i przesyłania akt wstępnego dochodzenia. Ordynariusz nie może zwolnić się z obowiązku powiadomienia Kongregacji, jeśli wiadomość o popełnieniu przestępstwa jest wiarygodna. Gdyby tak uczynił, a informację o popełnieniu przestępstwa Kongregacja

otrzymała z innych źródeł, wówczas ordynariusz otrzymuje polecenie wszczęcia wstępnego dochodzenia i poinformowania dykasterii o jego rezultatach. Również w tym przypadku czynności wstępne procesu mogą być przeprowadzone przez samą Kongregację. Przedmiotem wstępnego dochodzenia jest formalne zebranie materiału dowodowego. Jednak już ocena tego materiału należy wyłącznie do Kongregacji Nauki Wiary, która podejmie także właściwą decyzję o dalszym postępowaniu. W przeprowadzeniu dochodzenia wstępnego mogą wystąpić pewne trudności, a mianowicie poza słownym oskarżeniem nie ma żadnych innych dowodów, zaś oskarżony nie przyznaje się do winy. Oskarżony ma prawo do obrony, stąd nie można wymuszać złożenia przez niego przysięgi o niespełnieniu zarzucanego mu czynu. W takiej sytuacji ordynariusz powinien jednak przesłać akta dochodzenia wstępnego do Kongregacji, mimo iż zebrany materiał dowodowy nie przemawia zdecydowanie za prawdopodobieństwem popełnienia przestępstwa. Powiadomienie Kongregacji w tym przypadku ma na celu ochronę dobrego imienia Kościoła na wypadek, gdyby w przyszłości powrócono do sprawy pod wpływem pojawienia się nowych oskarżeń. Wówczas ordynariusz nie będzie oskarżany o przysłowiowe zmiatanie spraw pod dywan.

Po zakończeniu dyskusji, przewodniczący pierwszej sesji J.E. ks. bp dr Artur Miziński podziękował Prelegentom za wygłoszenie referatów i zarządził przerwę, a w imieniu organizatorów konferencji zaprosił jej uczestników na obiad.

Drugiej sesji przewodniczył ks. prof. dr hab. Mirosław Sitarz z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, który zaprosił do stołu prezydiального Prelegentów: o. prof. dr hab. Wiesława Kiwiora i ks. prof. dr hab. Ambrożego Skorupę.

Pierwszy referat sesji popołudniowej, zatytułowany: *Dyspensa od celibatu*, wygłosił o. prof. dr hab. Wiesław Kiwior. Prelegent szczegółowo nakreślił – w oparciu o obowiązujący stan prawny i aktualną praktykę Stolicy Apostolskiej – procedurę udzielania w Kościele łacińskim prezbiterom i diakonom dyspensy od obowiązku zachowania celibatu. Swoje wystąpienie rozpoczął od przedstawienia przepisów regulujących udzielanie dyspensy od celibatu, począwszy od dokumentów Kongregacji Nauki Wiary z 14 października 1980 roku. Z analizy tych dokumentów jednoznacznie wynika, że dyspensy od celibatu udziela się wyłącznie na prośbę zainteresowanego diakona z poważnych przyczyn, a w przypadku prezbitera z najpoważniejszych. Stąd też – jak podkreślił Prelegent – udzielenia dyspensy nie można ujmować w kategorii prawa przyznanego duchownemu, który porzucił spełnianie posługi wynikającej z przyjętych święceń. Dlatego też prośba o dyspensę powinna być przejawem pokory i skruchy duchownego, który o jej udzielenie zwraca się bezpośrednio do Papieża. Kompetentnym do przyjęcia i przeprowadzenia instrukcji sprawy jest ordynariusz inkardynacji prezbitera lub diakona. Gdyby jednak okazało się to niemożliwie z jakis powodów, wówczas duchowny może się zwrócić do ordynariusza miejsca jego stałego

zamieszkania. W uzasadnionych przypadkach Kongregacja ds. Duchowieństwa może także upoważnić innego ordynariusza do przeprowadzenia instrukcji sprawy. Po jej przeprowadzeniu akta sprawy są przysyłane do wspomnianej wyżej dykasterii, która od 21 czerwca 2005 roku ma kompetencję oceny zebranego materiału i przedłożenia papieżowi prośby o udzielenie dyspensy. W przeszłości taką kompetencję posiadała najpierw Kongregacja Nauki Wiary, a od 1 marca 1989 roku do 20 czerwca 2005 roku Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów.

W drugiej części referatu zostały omówione w sposób wnikliwy poszczególne czynności postępowania dotyczącego udzielenia dyspensy od celibatu, począwszy od wniesienia prośby przez zainteresowanego duchownego, a skończywszy na notyfikacji reskryptu papieskiego. W prośbie duchowny powinien przede wszystkim przedstawić zasadnicze przyczyny, które skłoniły go do porzucenia posługi wynikającej z przyjętych święceń oraz wskazać powody, które uniemożliwiają mu powrót do jej wykonywania. Do wspomnianej prośby powinien dołączyć życiorys, w którym przedstawi ważniejsze fakty ze swojego życia, jak też z formacji i służby kapłańskiej oraz naświetlić i umotywić w sposób pogłębiony i dokładny zasygnalizowane już w prośbie przyczyny kryzysu i odejścia z kapłaństwa. Po przyjęciu prośby, przedmiotową instrukcję sprawy, polegającą na zebraniu materiału dowodowego, przeprowadza instruktor sprawy przy obecności notariusza. Przede wszystkim instruktor powinien przesłuchać petenta i świadków oraz zebrać dokumenty jako środki dowodowe sprawy. Wśród nich – jak zaznaczył Prelegent – nie może zabraknąć kserokopii albo odpisów badań poprzedzających przyjęcie święceń, zwanych skrutyniami. Należy także dołączyć do akt sprawy ewentualne orzeczenia lekarskie, psychologiczne, psychoanalityczne lub psychiatryczne z okresu formacji petenta lub wykonywania posługi święceń. O powyższe opinie może wystąpić instruktor także po przyjęciu prośby o udzielenie dyspensy od celibatu. Nie może również zabraknąć dokumentu stwierdzającego fakt ewentualnego usiłowania zawarcia cywilnego związku małżeńskiego. Do akt należy dołączyć opinię o braku zgorszenia, wydaną przez ordynariusza miejsca faktycznego pobytu petenta po odejściu z kapłaństwa. Etap na szczeblu lokalnym zamyka opinia instruktora sprawy oraz opinia ordynariusza, który wszczął postępowanie. Zebraną dokumentację należy właściwie uporządkować i ponumerować, a poszczególne strony uwierzytelnić pieczęcią i podpisem notariusza. Do Kongregacji należy przesłać łącznie z oryginałem trzy kopie, jeśli petent ukończył czterdzieści lat. W przeciwnym przypadku dokumentację sporządza się w pięciu egzemplarzach. Kongregacja po otrzymaniu akt przystępuje najpierw do formalnoprawnej analizy otrzymanej dokumentacji, a następnie przekazuje ją powołanym konsultorom, którzy w głosowaniu podejmują ewentualną decyzję o przedstawieniu Ojcu Świętemu prośby petenta. Jeśli decyzja papieska jest pozytywna, wówczas Kongregacja wydaje reskrypt udzielający

łaski i przesyła go do ordynariusza, na którym spoczywa obowiązek notyfikacji udzielonej dyspensy. O jej udzieleniu ordynariusz jest zobowiązany powiadomić parafię chrztu petenta w celu odnotowania jej faktu w księdze chrztów, a także ordynariusza miejsca aktualnego zamieszkania petenta.

Prelegent, po omówieniu procedury udzielania dyspensy w warunkach zwyczajnych, przedstawił tok postępowania w przypadku niebezpieczeństwa śmierci petenta. Procedura w tej sytuacji jest maksymalnie uproszczona bez przeprowadzenia procesu informacyjnego. Wystarczy bowiem przesłać prośbę, o ile to możliwe, podpisaną przez petenta, a także opinię ordynariusza. Dokumenty te można przesłać za pośrednictwem faksu, albo też – zdaniem Prelegenta – pocztą elektroniczną w postaci zeskanowanych dokumentów.

W ostatniej części referatu została przedstawiona uczestnikom konferencji procedura udzielania dyspensy diakonom, która w znacznym stopniu jest uproszczona, w porównaniu z tą dotyczącą prezbiterów.

Ostatni referat konferencji pt. *Przyczyny i procedury wydalania duchownych z instytutu zakonnego*, wygłosił ks. prof. dr hab. Ambroży Skorupa. Swoje wystąpienie rozpoczął od analizy przyczyn wydalania zakonników z instytutu, unormowanych w KPK/83. Prelegent najpierw ukazał przyczyny związane z głoszeniem doktryny niezgodnej z nauczaniem Kościoła. Będą to przestępstwa, do których prawodawstwo kościelne zalicza notoryczne odstępianie od wiary katolickiej, rozpowszechnianie poglądów potępionych przez Urząd Nauczycielski Kościoła, publiczne przejęcie ideologii przepojonych materializmem i ateizmem. Zakonnik, w przypadku odstąpienia od wiary katolickiej na skutek popełnienia przestępstwa apostazji, herezji lub schizmy, jest wydalany z instytutu mocą samego prawa. Natomiast wydalenie z instytutu zakonnego ze względu na podtrzymywanie lub rozpowszechnianie przekonań sprzecznych z nauką Nauczycielskiego Urzędu Kościoła, jest fakultatywnym wydalaniem. Będą one dotyczyć kwestii doktrynalnych jak i moralnych. Do tych ostatnich Prelegent zaliczył, m.in., głoszenie sprzecznych z nauką Kościoła poglądów na temat zapłodnienia in vitro, eutanazji, aborcji czy związków homoseksualnych.

Wydalenie z instytutu zakonnego może nastąpić na skutek naruszenie pewnych moralnych standardów życia zakonnego lub kapłańskiego. Prawodawca w tym przypadku wymienia usiłowanie zawarcia małżeństwa, choćby tylko cywilnego, życie w konkubinacie lub też trwanie w innym zewnętrznym grzechu przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, a także przestępstwa przeciwko życiu i wolności człowieka. Usiłowanie zawarcia małżeństwa powoduje wydalenie zakonnika z instytutu mocą samego prawa, a także w przypadku duchownego skutkuje karą suspensy, wymierzonej również z mocy samego prawa. Natomiast za popełnienie pozostałych wyżej wymienionych czynów przestępczych, zakonnik powinien być wydalony z instytutu. Stąd też w li-

teraturze kanonistycznej mówi się o obowiązkowym wydaleniu z instytutu, obok wydalenia fakultatywnego oraz z mocy samego prawa. Prawodawca, oprócz konubinatu, wskazuje jako przyczynę wydalenia obligatoryjnego także inny zewnętrzny grzech przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu. W tym miejscu Prelegent wymienił, m.in.: trwanie w związku partnerskim, rozwiąźłość, nierząd, rozpowszechnianie pornografii, prostytutkę, postawy homoseksualne, a także podjęcie innych czynności seksualnych, kwalifikowanych w nauce Kościoła jako zewnętrzny grzech przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu. Natomiast osobną grupę stanowią przestępstwa przeciwko życiu i wolności człowieka, do których należy zaliczyć: zabójstwo, zranienie, okaleczenie, porwanie z użyciem przemocy lub podstęp. Niewątpliwie do tej grupy zalicza się przestępstwo aborcji.

Zakonnik może zostać wydalony z instytutu w przypadku naruszenia dyscypliny zakonnej. Będzie to: permanentne naruszenie obowiązków życia konsekrowanego, m.in. przez zaniedbywanie obowiązków życia wspólnotowego, wypełniania praktyk ascetycznych, zachowania klauzury, czy też podejmowanie zadań obcych życiu konsekrowanemu jak wstępowanie do partii politycznych, związków zawodowych, przyjmowanie urzędów cywilnych, podejmowanie poważnych transakcji finansowych bez zgody przełożonych; powtarzające się naruszenie świętych więzów; uporczywe nieposłuszeństwo wobec prawnych nakazów przełożonych w poważnej materii; bezprawna nieobecność w domu zakonnym trwająca pół roku; jakiegokolwiek inne zachowanie, które powoduje zgorzienie. Ponadto prawo własne może określić inne poważne przyczyny fakultatywnego wydalenia zakonnika z instytutu.

Prelegent, po przybliżeniu uczestnikom konferencji przyczyn, które są – albo mogą być – podstawą wydalenia zakonnika z instytutu, omówił kodeksowe procedury wydalenia. W zależności od rodzaju popełnionego przestępstwa może to być wydalenie mocą samego prawa, lub też obligatoryjne albo fakultatywne.

W ostatniej części referatu zostały przedstawione skutki prawnego wydalenia z instytutu, ze szczególnym odniesieniem ich do duchownych. Nie mogą oni wykonywać władzy święceń, dopóki nie znajdą sobie biskupa, który ich przyjmie do diecezji po odbyciu odpowiedniej próby, albo przynajmniej zezwoli na wykonywanie posługi święceń.

Następnie przewodniczący sesji ks. prof. dr hab. Mirosław Sitarz podziękował obu Prelegentom za wygłoszenie referatów i otworzył dyskusję. W jej trakcie powrócono przede wszystkim do zagadnień poruszonych przez Prelegentów sesji przedpołudniowej. Wiodącym tematem dyskusji była problematyka inkardynacji duchownych wydalonych z kleryckiego instytutu czy stowarzyszenia życia apostołskiego na prawie papieskim. Według przyjętej aktualnie praktyki Stolicy Apostolskiej są oni dalej inkardynowani do instytutu lub stowarzyszenia, z którego zostali wydalen. Jak wyjaś-

nił o. dr Waldemar Barszcz, duchowni przez prawne wydalenie utracili inkorporację do instytutu, a tym samym wszelkie prawa i obowiązki związane z przynależnością do instytutu. Natomiast samo wydalenie z instytutu nie wywołuje sankcji karnych w relacji do przyjętych święceń. Jediną konsekwencją jest zakaz wykonywania święceń dopóki wydalony duchowny nie znajdzie sobie biskupa, który go przyjmie do diecezji, albo zezwoli na wykonywanie posługi święceń. Stąd też wynika, że wydalenie nie powoduje ekskardynacji ze skutkiem bezpośredniego podlegania ordynariuszowi miejsca, na którego terenie wydalony duchowny zamieszkał, bądź Stolicy Apostolskiej. Duchowny ten jest nadal inkardynowany do instytutu i podlega – w zakresie stanu duchownego – ordynariuszowi tego instytutu. Ordynariusz ten posiada kompetencję wszczęcia jakiegokolwiek procedury dotyczącej nałożenia kar kościelnych czy procedury przeniesienia do stanu świeckiego. Jak zauważył o. dr Waldemar Barszcz o tej inkardynacji duchownego w przeszłości nie mówiło się zbyt wiele. Do jej problematyki powrócono przy okazji udzielenia Kongregacji ds. Duchowieństwa specjalnych uprawnień w zakresie przenoszenia duchownych do stanu świeckiego. Warto zwrócić uwagę na praktykę tej dykasterii, która w przypadku zastosowania uprawnień wobec duchownych zakonnych najpierw oczekuje od ordynariusza zakonnego wydalenia z instytutu, wraz z potwierdzeniem właściwej władzy kościelnej, a następnie wszczęcia przez tego samego ordynariusza postępowania zmierzającego do przeniesienia duchownego do stanu świeckiego na podstawie uprawnienia udzielonego Kongregacji. Inną praktykę wobec tych duchownych zastosowała Kongregacja Nauki Wiary, w zakresie popełniania przestępstwa jej zarezerwowanego. Jak wyjaśnił ks. dr Krzysztof Nykiel przyjęto zasadę, polegającą na tym, że wraz z potwierdzeniem dekretu wydalającego musi zostać uregulowana kwestia jego stanu duchownego. Właściwym rozwiązaniem, biorąc pod uwagę materię ciężkich przestępstw zarezerwowanych Kongregacji, jest równoczesne przeprowadzenie procesu o wydalenie przestępcy ze stanu duchownego według procedury zaaprobowanej przez dykasterię. Do rzadkości należy opcja w postaci inkardynacji przez biskupa, który wyraził gotowość przyjęcia wydalonego do diecezji.

Innym zagadnieniem, związanym z tematyką pierwszego referatu sesji przedpołudniowej, była kwestia ewentualnego obowiązku ordynariusza doniesienia do władz cywilnych o popełnieniu przez duchownego przestępstwa seksualnego z osobą nieletnią. Jak wyjaśnił ks. dr Krzysztof Nykiel taki obowiązek pozostaje tylko w tych krajach, w których prawo cywilne tak stanowi. Natomiast tam, gdzie nie ma takiej dyspozycji prawnej, nie ma też obowiązku doniesienia.

W dyskusji poruszono także problem nieobecności zakonnika w domu zakonnym i porzucenia posługi wynikającej z przyjętych święceń. Otóż podkreślono znaczące różnice między nieobecnością zakonnika a porzuceniem kapłańskiej posługi.

Podstawą wydalenia zakonnika jest bezprawna nieobecność zakonnika w domu zakonnym trwająca pół roku. Zwrócono uwagę na słowo „bezprawna”, co oznacza, że prawodawca dopuszcza też prawną nieobecności. Za taką należy uważać nieobecność udzieloną zgodnie z prawem przez kompetentnych przełożonych. Natomiast porzucenie posługi kapłańskiej, o której mowa w kompetencjach udzielonych Kongregacji ds. Duchowieństwa, staje się podstawą do rozpoczęcia procedury o przeniesienie do stanu świeckiego, jeśli trwa nieprzerwanie od pięciu lat. Ponadto sam fakt porzucenia podlega weryfikacji poprzez bezpośrednie zwrócenie się do duchownego, czy jest zainteresowany ewentualnym powrotem do wykonywania posługi święceń. Stąd też przepisów o bezprawnej nieobecności duchownego zakonnika nie można aplikować przez analogię do faktu porzucenia posługi, będącej podstawą skorzystania z uprawnienia udzielonego Kongregacji w omawianej materii.

Zakończenia i podsumowania obrad konferencji dokonał ks. prof. dr hab. Henryk Stawniak – Prodziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, który wyraził przekonanie, że obrady dobiegającej końca konferencji, przybliżą współczesne przyczyny i procedury wydalania duchownych. Ksiądz Prodziekan podkreślił, że normy prawa kanonicznego, dotyczące wprawdzie bolesnego zagadnienia, jakim jest wydalenie ze stanu duchownego, są przede wszystkim przejawem troski Kościoła o dobro i zbawienie człowieka w myśl zasady *salus animarum suprema lex*. Tę troskę – zdaniem Księdza Prodiekana – można odnaleźć w ścisłym zachowaniu procedury wydalania, w prawie do zachowania dobrego imienia i do obrony, a także w domniemaniu o niewinności. Ponadto kara wydalania, chociaż jest jedną z najcięższych kar, jest wymierzana w obronie dobrego imienia Kościoła oraz w trosce o zbawienie duchownego i pozostałych wiernych. W imieniu organizatorów konferencji mówca podziękował prelegentom za trud przygotowania ciekawych, inspirujących i bogatych treściowo referatów. Następnie słowa podziękowania skierował do moderatorów, wyrażając im wdzięczność za sprawne prowadzenie obrad oraz do ks. Prorektora prof. dr hab. Jana Przybyłowskiego, dziękując za otwarcie konferencji w imieniu Rektora UKSW, a także za zaakcentowanie aspektu pastoralnego przy kwestii wydalania duchownych. Szczególne słowa wdzięczności wyraził wobec Dziekana Wydziału ks. prof. dr hab. Józefa Wroceńskiego, dziękując za trud organizacji konferencji. Kończąc wystąpienie, ks. Prodziekan wyraził wdzięczność wszystkim gościom, pracownikom naukowym Wydziału i studentom za uczestnictwo.

ks. Marek Stokłosa SCJ